

FLYNTH

adviseurs • accountants

Perspectief ?!!

Inleiding Fryske Akademy

Lanboukundig wurkforban

2 december 2022

Lubbert van Dellen

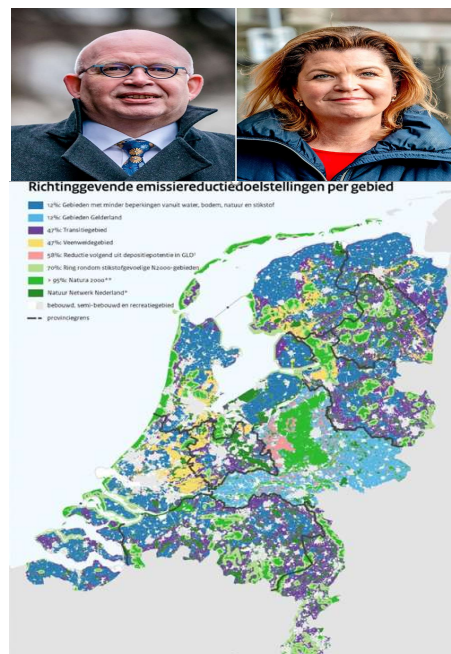
Tijdlijn

29 mei 2019

8 juni 2020

10 juni 2022

“2030 niet ter discussie, wel kijken naar meetmethode”

25 nov 2022

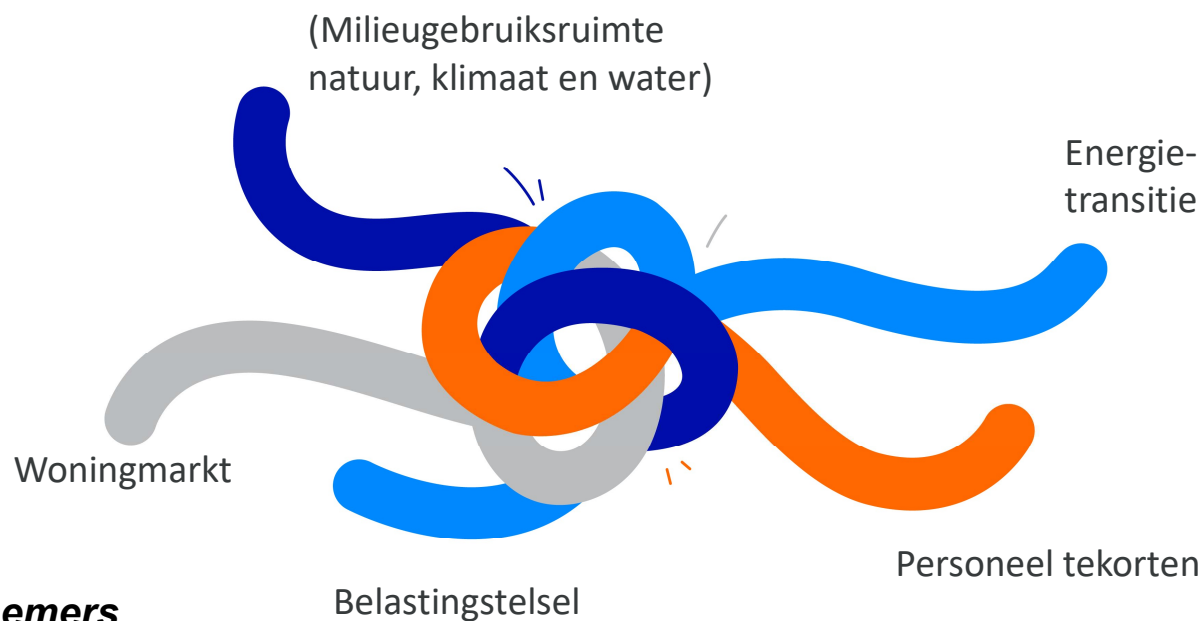
Complexe kluwen problemen Meerdere opgaven in lastige omgeving

Economische groei stagneert
Vertrouwen somber
Consumptie + productie daalt
Inflatie 17% (energie + eten)
Rente stijgt
Reële lonen dalen sterk
Geen duidelijke keus breekt op

Milde recessie

Tekort vraagt veel van ondernemers

Visie, rust en leiderschap maakt verschil

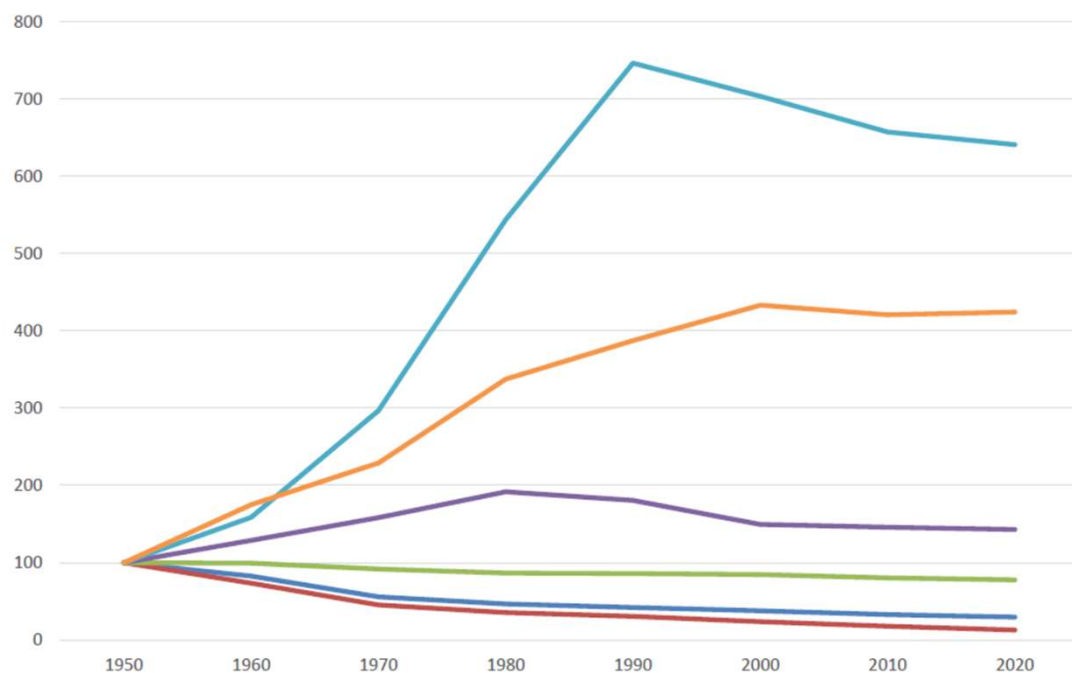

Opzet

- Ontwikkelingen
    - Vanaf 1950
    - Stikstof crisis
    - Knelpunt modellen en oplossing
  - Perspectief? + visie?
  - Zorg gaat dieper dan stikstof
    - Verdieping regelgeving en RO
    - 4 brieven 25 november
  - Trends
  - Fiscaliteit en financiering
  - Conclusie
-

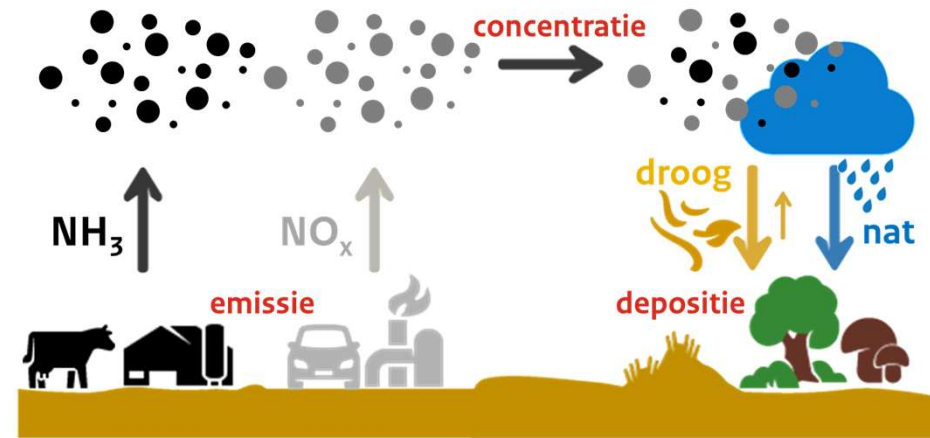
Ontwikkeling vanaf 1950

- 1950 groei tot 1990
- 720% varkens
- 400% kippen
- 180% koeien
- 1990 => 2020 redelijk stabiel
- 85% areaal, 10% bedrijven
- Inzet krimpt veestapel
- Natuur => koeien
- Brussel => grondgebonden
- ....voerprijs => varken/kip ...

Stikstofcrisis

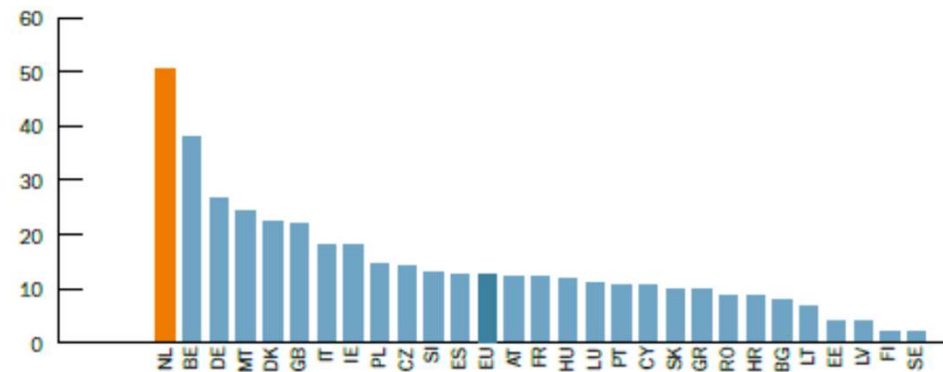
1. Acute stikstofcrisis (Uitspraak RvS 19 mei 2019)
  - Van: 'plannen en projecten' mag probleem niet verergeren
  - Naar: nu verlagen
2. Grote "crisis" zichtbaar: Natuur overbelast met NH₃
  - NL traditie probleem oplossen in vele jaren toekomst
  - **Versneld oppakken van bron maatregelen**
3. Vervolg crisis: hoe tijdelijk verder (zolang probleem niet is opgelost)
  - Door elkaar halen 1^e + 2^e crisis
    - Extern salderen (inwisselen oude uitstoot => nieuwe uitstoot)
    - PAS melders (daling benutten voor nieuw)
  - Handhaving verzoeken
4. Verergeren crisis
  - Industrie: Best Technical Means
  - Agro: GEEN vervolg Best Technical Means, maar saneren
    - Emissiefactoren RAV lijst (17-03 Rb Noord NL, 8-4 Rb Oost-Brabant)
    - Vrijwillige beëindiging regeling waarbij onteigening niet wordt uitgesloten
5. In plaats van Focus op 'hoe kan het wel'?
  - **Gebiedsgericht plan**
  - **Succes salderen op emissie (zie oude interimwet NH₃ en veehouderij)**

Situatie agro (volgens modellen)

- Landbouw
  - 45% depositie heel NL (OPS)
  - 40% depositie op natuur NL (OPS)
  - 35% depositie op natuur NL (Lotos-euros)
- Verdeling over sectoren agro
  - 55% melkvee
  - 27% varkens en pluimvee
  - 8% kunstmest
- Hoogste emissiedichtheid van Europa

Emissiedichtheid van totaal stikstof in Europa

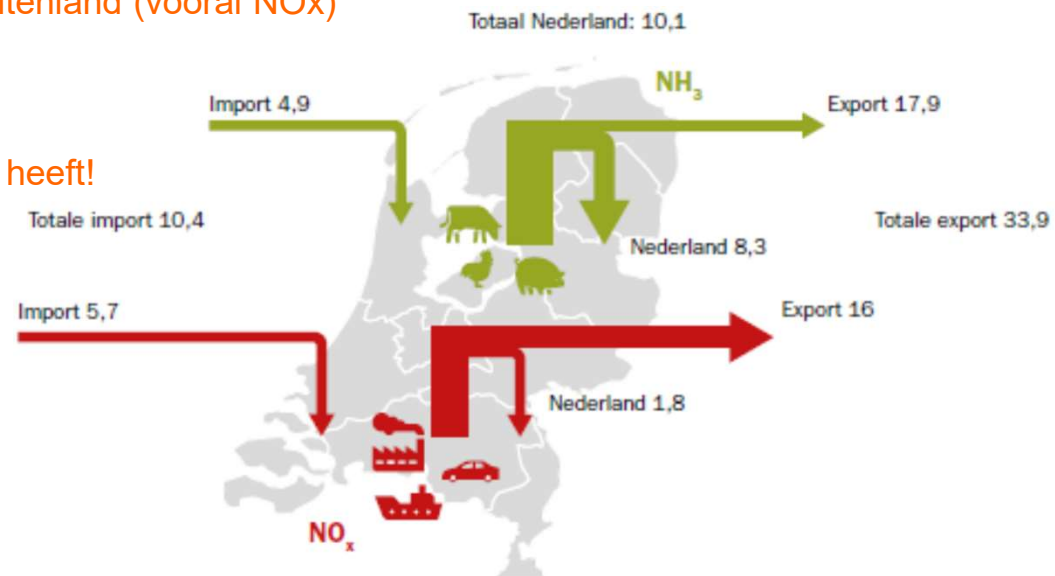

Figuur 4. Emissiedichtheid (kg N/ha) voor Europese landen en de EU-28 in 2017.^{4A}

Situatie agro (verschil NH3/Nox volgens modellen)

- Depositie in relatie tot import en export
  - **8,3 kg**. depositie NL NH3+ 4,9 kg import ..... maar **17,9 kg export** (220%)
  - **1,8 kg**. depositie NL Nox, + 5,7 kg import ..... maar **16 kg export** (900%)
  - 35% depositie op natuur NL (Lotos-euros)
- Nederland belangrijke bron van depositie
  - **Depositie snelheid (model) bepaalt welk deel lokaal en welk deel in Stikstof Deken**
  - Veel komt uit buitenland, nog meer gaat naar buitenland (vooral NOx)
  - Aandeel veehouderij is substantieel
  - Veehouderij wil probleem oplossen
  - **Waarom? Omdat ze groot handeling perspectief heeft!**

Factsheet emissies en depositie van stikstof in Nederland (TNO 2019),

Oplossing?

- Uitkopen lost probleem niet op (# bedrijven)
- Nieuwe inzichten
  - Emissie uit stallen => depositie op grote afstand
  - **Zie ook kritiek Aerius: cs Remkus, Hordijk, De Vries**
  - Depositie agro gedraagt zich net zoals industrie
  - ... zie ook Sahara zand
  - ... zie ook verschil NL + buitenlandmodellen
- Agro geeft dus ook bijdrage aan totale stikstof deken
  - .....net zoals industrie dat doet
- ...meer gericht uitkopen piekbelasters (Belgie 250 meter)
- ...ook industrie/mobiliteit beperkten emissie
- ...+ beperken emissie van alle veehouders (BTM)

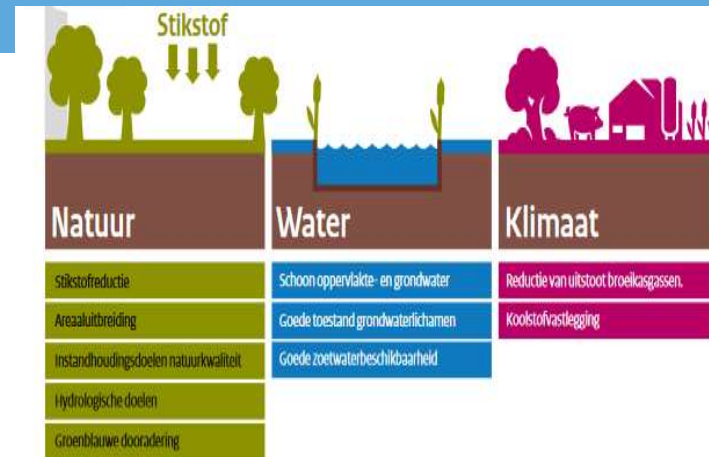
Perspectief en visie (situatie dd 2 dec 2022)

- Perspectief
  - Ja.....maar te vroeg om ja te zeggen
  - Landbouwakkoord
    - + industrie
    - + duidelijke keuze agro
    - + toegang € flankerend beleid)
- **Agro: doorontwikkelen**
  1. Hightech bedrijven => gesloten systeem (+energie / biogas / mest bewerking)
  2. => open systeem
  3. Extensieve productiewijze + eco systeem diensten
  4. + biologische landbouw
  5. Multifunctionele landbouw (zorg, toerisme)
- **Agro: verplaatsen...met middelen**
- **Agro: stoppen**

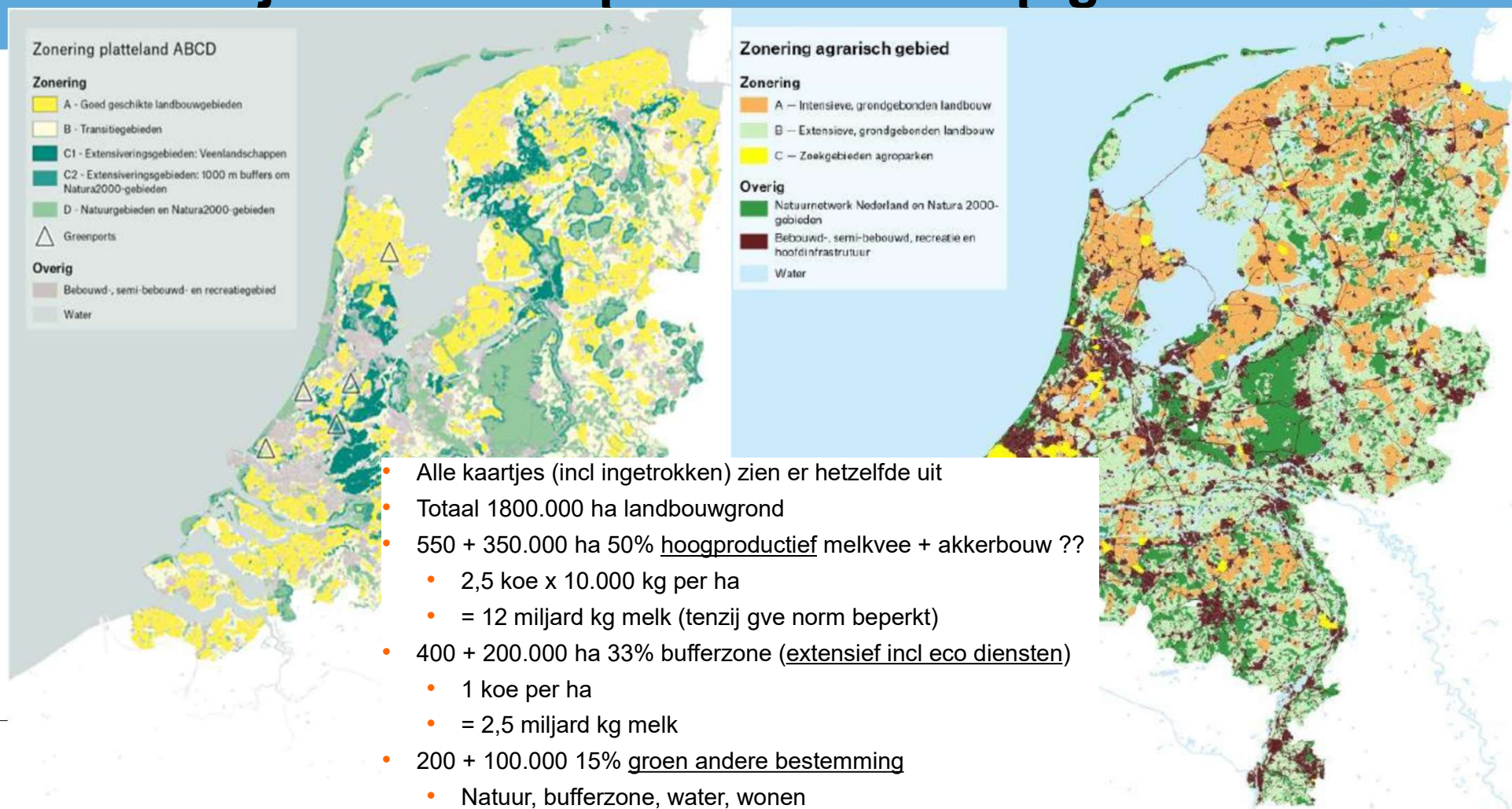

Zorgen sector dieper dan stikstof

- Na 2019 gebrek zekerheid vergunning PAS melder + interimmer
  - Inclusief vergunning plicht voor weidegang en bemesting
- 2023: 7^e actieprogramma gericht op KRW + derogatie afbouw
- Nieuw GLB (basis 350 => 220 + voorwaarden + beloning diensten)
- 2024: **Wet grondgebondenheid** (GVE/ha?)
- 2026: Einde huidige derogatie (die in 3 jaar af bouwt na 2022)
- 2027: Kaderrichtlijn water: maatregelen voldoende
- 2030: 55% reductie CO2
- 50% reductie N
- **Claim op grond** tbv natuur en woningbouw (220.000 ha Frl nu landbouw)
  - Nieuw natuurnetwerk NL 4000 ha
  - Groen blauwe dooradering 10% landelijk gebied 22.000 ha
  - Wonen 2200 ha
  - Veenweide, bufferstroken, wateropvang, natuurvriendelijke oevers...
  - .....1% of 20%?
  - .....gebiedsgerichte aanpak + keuze provincie/1^e kamer

Rode lijn in visies op RO.....claim op grond!

Verdieping brieven 25 november 2022

Stikstof (Vd Wal)

- Intern salderen vergunning plichtig
- **Inzet legalisatie PAS melders of schadeverg.**
- **Benaderen 3000 veehouders rondom natuur, waarvan 500-800 stoppen/verplaatsen**
- Industrie (60 piekbelasters, rest %)
- Eerste recht van koop overheid NH3
- Extern salderen afoming 40%
- **Latente ruimte niet meer gebruiken**
- Emissie arme stal, RAV onvoldoende, realtime meten op bedrijfsnivo

Voortgang NPLG (Vd Wal)

- Gebiedsgerichte aanpak
- Agro onmisbaar
- **9 dec 2022: ruimtelijke opgave provincie**

Landbouw akkoord (Adema)

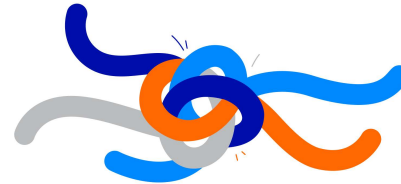
- Samen met sector, april 2023
- Verdienvermogen
- Heldere keuzes en flankerend beleid
  - **Hightech (gesloten of open)**
  - **Extensief met eco systeem diensten**
  - **Multifunctionele landbouw**
  - Stoppen of eventueel verplaatsen
- Voer (CO2) en Mest
- **Grondgebonden 2032 170 kg N + KM vervangers/ha**
- Dierwaardige veehouderij

Water en bodem (Harbers / Heijnen)

- Meren nationale regenton
- Niet bouwen waar water hoort
- Minder stenen in stad
- Grondwaterpeil omhoog in veengebieden

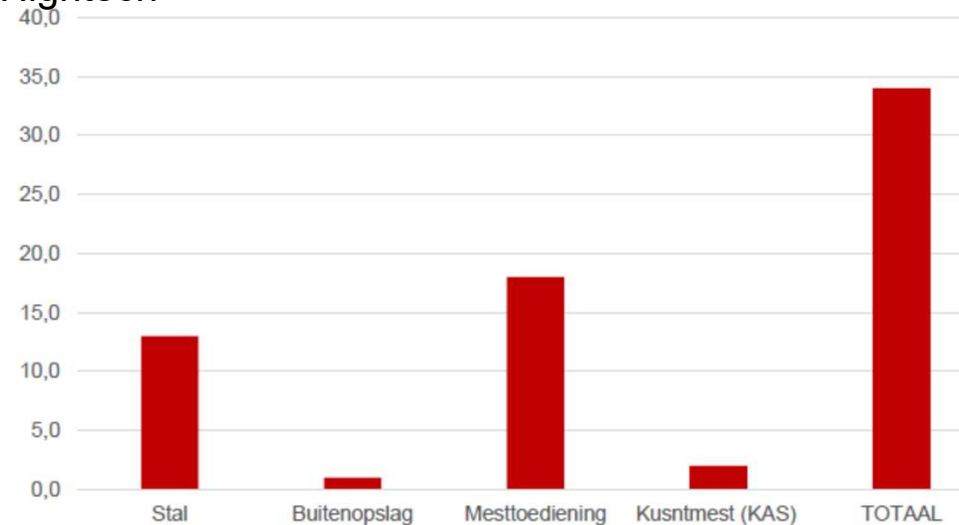
Extensief en Hightech

Extensief

- Omzet/marge per ha vs vaste (financiering) lasten
- Forse plus op melkprijs (klein deel)
- Vergoeding voor natuurbeheer
- Eenmalige afwaardering grondprijs
- Veiligheid in financiële compensatie
- = er nu niet
- Zie ook grutto plan

Hightech

Vergisting

- Vroeger 1 m² gas => 2 Kwh stroom
(0,80 euro per m³)
- Nu 1 m² gas => afleveren als bioLNG of
via gasopwerkstation in leiding (2,75
euro per m³ + certificaat)

Grondgebondenheid 2024 (concept)

	1.000.000 kg melk		
10.000 kg	125	100 koeien	12.500
Pink	66	30	1.980
Kalf	32	30	960
			15.440 kg N totaal
	50 hectare		309 kg N / ha

Geen derogatie	91 ha	170
Visie grondgebonden 2032	61 ha	255 bovennorm

Wet grondgebondenheid vanaf 2024 (huidig concept)

Eigen GLB opgave	50 ha
Samenwerking overeenkomst	11 ha (gebaseerd op 50 ha x 255)
	41 ha (gebaseerd op 50 ha x 170)

- Rundvee grondgebonden
- Intensief alle mest verwerken
- Rundvee GLB opgave
- +/- samenwerking overeenkomst akkerbouw
  - Levering en afname van mest
  - Afstand criterium
- Deel = grondgebonden
- Deel na extensivering
- Deel melkvee samenwerking overeenkomst
- Mest acceptatie graad akkerbouw
- Inpassing bemesting in bouwplan
- Voordeel: veehouder die KM vervanger levert

Trends melkvee (en akkerbouw?)

Melkveehouderij

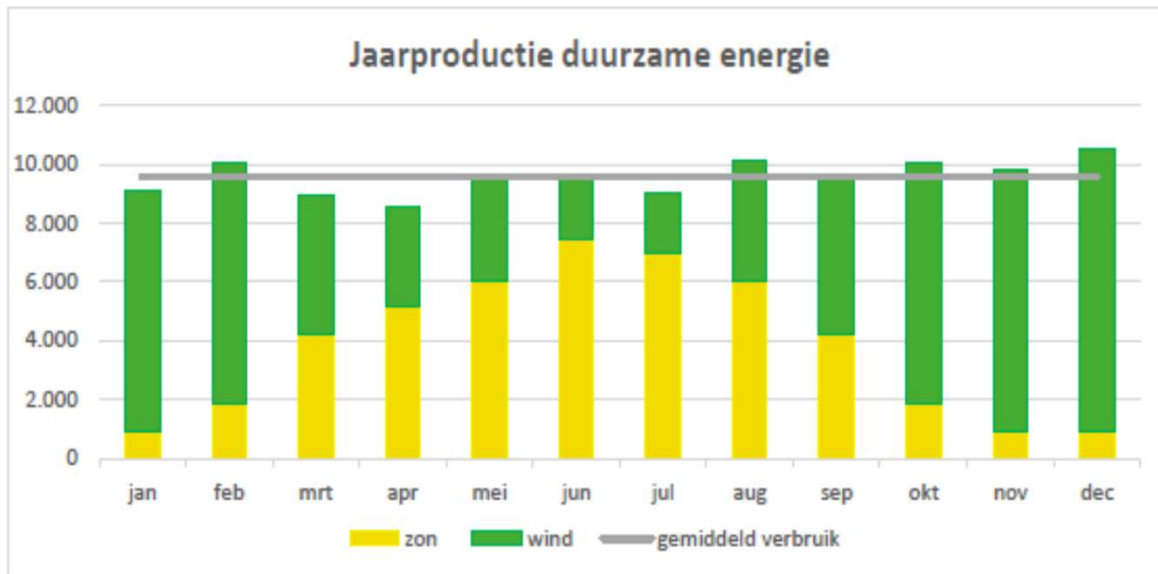
- Melkprijs maakt forse beweging
  - Zicht op CO2 opbrengst
  - Vleesprijs maakt beweging
  - Voerprijs ++, voerkosten = gewas opbrengst
  - Kunstmest
  - Mest
  - Bewerkingskosten (brandstof en arbeid)
  - Energie
  - Rente
-
- Fiscaal resultaat ++
  - Energie neutraal (zon, wind, besparing + regelingen gemeente / FSFE)

Akkerbouw

- Niet alle gewassen plus
- Grote zorg gewasbescherming
- Grote zorg areaal / sleutel grondgebondenheid
- (nog) beperkt zicht op CO2 opbrengst
- Wel trekken basisgewassen aan
- Kunstmest
- Bewerkingskosten (brandstof en arbeid)
- Energie
- Rente

Energie gebruik zon en wind

Jaarverbruik

- 115.000 kwh
- Windmolen 45 KW = 70.000 kwh
- Zonnepanelen 150 = 45.000 kwh
- Financiering gemeente
- Financiering FSFE
- Deel bank?
- Energie investering aftrek
- Klein schaligheid investering aftrek
- Investering Subsidie Duurzame Energie
- Link naar woning
- Saldering
- Terug verdientijd??

Belastingen en bank

Belastingen

- Hoge winst seizoen 2022/23 melkvee
- Extra investering regelingen volgen (50% ineens afschrijven)
- Reguliere investering regelingen
- Let op voorzieningen achterstallig onderhoud
- Bedrijfsovername (overdracht vermogen) benut BOR regeling
- Landbouwvrijstelling, herwaardeer nu het nog kan!

Financiering

- Non performing loans (Basel)
- Let op ratio's
- Rente
- Aflossingen: ruimte afhankelijk van duurzaamheid

Conclusie en vervolg

- 1 van 3000 veehouders? => ga gesprek aan!
- Alle veehouders => zet strategie uit gericht op
  - Hightech (welke aanpassing nodig?...vergunning?)
  - Extensiveren (hoe overheid gebruiken voor grond financiering?)
  - Eventueel via verplaatsen/stoppen, maar maak gebruik flankerend beleid
  - 2023 gaat veel meer duidelijkheid brengen inzake grond, natuur en wateropgaven!
- Beleid? Hoe voorkomen dat generieke GVE norm alles zo in beton giet dan niets meer kan
  - Wat komt in landbouwakkoord over innovatie en techniek?
  - Wat brengt convenant dierwaardige veehouderij?
- Bereid je voor op grondgebondenheid (samenwerking overeenkomsten melk-akkerb)
  - GLB eco regelingen (route naar brons-zilver-goud)
  - CO2 ....bereid voor op nieuwe CO2 wereld (carbon credits)
  - Biogas belangrijk bij veehouders met omvang
- Financiële planning (liquiditeit, investering en winst)
- Bedrijf overname / vermogen overdracht
- ~~Investering plan energie neutraal (zon / wind?)~~

